

Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága
Tárgy: indítvány alkotmányellenesség utólagos megállapítására

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Alulírott dr. Dénes Balázs és dr. Simon Éva, mint a Társaság a Szabadságjogokért (1084 Budapest, Víg u. 28.) ügyvivői az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (továbbiakban: Abtv.) 1. §) b pont 21.§ (2) bekezdés és 37. § alapján

INDÍTVÁNYOZZUK,

hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg, a büntető törvénykönyv 269/C. § alkotmányellenességét és semmisítse meg azt.

A nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása

Btk. 269/C. § Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az indítvánnyal támadott jogszabályhely – álláspontunk szerint – az Alkotmány 2. § (1) 8. § (1)-(2) bekezdésébe, a 61. § (1) (3) és a 70/G. § (1)-(2) bekezdésébe ütközik.

2. § (1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.

8. § (1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.

(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.

61. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás és a szólás szabadságához, továbbá a közérdekű adatok megismeréséhez, valamint terjesztéséhez.

(3) A demokratikus közvélemény kialakítása érdekében mindenkinek joga van a megfelelő tájékoztatáshoz a közügyek tekintetében.

70/G. § (1) A Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.

(2) Tudományos igazságok kérdésében dönteni, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak.

Indokaink az alábbiak:

A Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban Btk.) 269/C. § tényállása álláspontunk szerint az Alkotmány 2. §-ába, 8. §-ába, 61. §-ába és a 70/G. §-ába ütközik.

1. Normavilágosság követelménye: az Alkotmány 2. §-ának sérelme

A jogszabályokkal szembeni alapvető elvárás a normaszöveg érthetősége és alkalmazhatósága. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata szerint a jogállam alapelemét képezi a jogbiztonság. „A

jogbiztonság megköveteli az egyes normák egyértelműségét” [30/1992. (V. 26.) AB határozat]– ez a jogbiztonság fogalmi elemét képező normavilágosság követelménye. Ez a követelmény különös súllyal esik latba a büntetőjogi tényállások esetén: normavilágosság az alkotmányos büntetőjog alapeleme. Amennyiben egy büntetőjogi tényállás megfogalmazása nem egyértelmű, úgy a jogalanyok nem képesek a cselekedeteiket a jogszabály elvárásaihoz igazítani, mivel a jogalkalmazó szervek kritériumai nem kiszámíthatóak. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint „[a]z alkotmányos büntetőjog követelményei szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről.” [30/1992. (V. 26.) AB határozat, később idézi: 12/1999. (V. 21.) AB határozat, 95/2008 (VII. 3.) AB határozat]. Ezeknek a feltételeknek az indítvánnyal támadott büntetőtényállás nem felel meg.

A Btk. 269/C.§ szövege olyan összetett, definiálatlan szavakat használ („más emberiség elleni cselekmény”), amelyek tartalma a jogrendszer más normái által nem definiáltak. Létező jogi kifejezés az emberiség elleni bűncselekmény, amelyet a Btk. (háború és béke elleni bűncselekmények – Btk. XI. fejezet) része tartalmaz; a büntetőjogi tényállásban szereplő elnevezés a köznapis szóhasználat szerint ehhez képest feltehetően szélesebben értelmezhető. A tényállás nem határozza meg, hogy a nemzeti szocialista és kommunista bűnök pontosan milyen történelmi időszakokra vonatkoznak, és milyen jellegű események tagadását, kétségbe vonását vagy jelentéktelen színben való feltüntetését rendeli büntetni.

A „világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom” hiánya az önkényes jogalkalmazás veszélyével jár. [11/1992. (III. 5.) AB határozat, hasonlóan: 26/1992. (IV. 30.) AB határozat] Az Alkotmánybíróság már semmisített meg büntetőjogi tényállást a diszpozíció határozatlansága miatt: „a tényállás nem felel meg a büntetőjog alkotmányos kívánalmainak; a büntetőjogi felelősség alapjait, feltételeit és határait tekintve olyan mértékben határozatlan, hogy sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság alapelemét képező jogbiztonság követelményét.” [2/1994. (I. 14.) AB határozat] A Btk. 269/C. § tényállásának több eleme határozatlan, így előre nem definiálható tartalmú magatartást kriminalizál.

Mivel a Btk. 269/C. § közvadás eljárás, ezért az bűnüldöző (és vádemelő) szervektől függ, hogy a rendkívül tág mérlegelési keretek között mely történelmi események értékelése esetén indul büntetőeljárás. Egy korábbi esetben az 1945-ös népbírósági törvény egyik rendkívüli büntető tényállásáról az AB a következőt állapította meg: „valamennyi tényállási eleme széles körű értelmezést igényel és önkényes, esetleges politikai célokat, érdekeket érvényre juttató értelmezésre ad lehetőséget, az abszolút bizonytalanságban oldva fel a büntetőjogi felelősség pontosan kicövekelendő határait”. [2/1994. (I. 14.) AB határozat] Álláspontunk szerint a jelen tényállás hasonló módon sérti az Alkotmány 2. §-át.

Összességében megállapítható, hogy a jogbiztonságot sérti a büntető törvénykönyv 269/C. § tényállása, mivel olyan tág fogalmakat használ, amelyek köre meghatározhatatlan.

2. A véleménynyilvánítás szabadsága: Alkotmány 8. § és 61.§-ának sérelme

2.1 Az öncenzúra veszélye:

Az Alkotmány 61.§-át korlátozó jogszabály esetén a normavilágossági kérdések hatványozottan fontosak, hiszen határozatlan szóláskorlátozáshoz, öncenzúrához vezethet. Az amerikai bíróságok

gyakorlatában jelent meg először határozottan a tisztázatlan tartalmú szólás-korlátozások tilalma: az „*overbreadth and vagueness doctrine*” azaz „túl tágan megfogalmazott normák” „*chilling effect*”-el, azaz a „fagyasztó hatással” (öncenzúrával) járnak. Kiemelendő, hogy az amerikai gyakorlatból ismert szóláskorlátozási teszt nem csak az egyébként védett szólásokra vonatkozik. A nem védett szólások (obszcenitás vagy támadó szavak) tilalma is lehet annyira szélesen megfogalmazva, hogy az a szólásszabadság sérelmével jár. (Az amerikai joggyakorlathoz lásd: *Dombrowski v. Pfister*, 380 U.S. 479 (1965); *Baggett v. Bullitt*, 377 U.S. 360 (1964); *Herdon v. Lowery*, 301 U.S. 242 (1937). A „túl tágan megfogalmazott” korlátozás tilalmának jelentősége az, hogy *önmagában* a törvényi megfogalmazást vizsgálja, mintegy előfeltételként, anélkül, hogy a szóláskorlátozás tartalmát alkotmányosan minősítené (erről a 2.2. pontban szólunk). Az olyan normák, amelyek a büntetőjog eszközével korlátozzák a véleménynyilvánítás szabadságát, csak akkor felelhetnek meg az alkotmány 61. §-ának, ha pontosan meghatározott a tartalmuk. Az indítvány 1. pontjában amellet érveltünk, hogy a norma jelen állapotában határozatlan tartalmú. A jogalkotó pontatlan megfogalmazása megfoghatatlanul tágra nyitja a kriminalizálandó magatartások körét. A szólásszabadságát gyakorló jogalany mérlegelni kénytelen akár a tényállás hatálya alá nem tartozó tartalmú véleményének ismertetése során is. Ezzel a véleményt formálni akarókat jelentős öncenzúrára kényszeríti a norma.

A világ számos országában (nem feddhetetlen demokráciákban) rendszeresen használnak olyan büntetőjogi tényállásokat, amelyek alkalmazási körét a hatalmon lévők politikai ellenfelek elleni megfélemlítéshez mérten szabják meg. Ilyen a ruandai Genocide Ideology and Secterianism Law: a „*divisionism*” vagy a „*genocide ideology*” büntetőjogi tényállások alkalmazása is erről tanúskodik. Megítélésünk szerint a Btk. 269/C. § véleménynyilvánítás szabadság korlátozására tisztázatlan keretet adó büntetőjogi tényállás hasonló visszaélésekhez vezethet.

Összefoglalva: a Btk. 269/C. § szövegezésénél fogva annyira határozatlan, hogy hatásában öncenzúrárt eredményezhet, ezért a szóláskorlátozás tartalmára tekintet nélkül is alkotmányellenesen korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát.

2.2. Véleménynyilvánítás korlátozása büntetőjogi eszközökkel

Álláspontunk szerint a Btk. 269/C. § a véleménynyilvánítási szabadság magyar alkotmányos rendszerébe nem illeszthető be. Különösen problémás a büntetőjogi szankció alkalmazása. A büntetőjogi szankció alkalmazása ugyanis elkerülhetetlenül valamilyen alapjog legszigorúbb korlátozását jelenti. Ezért vizsgálni kell, hogy a büntetőjogi szabályozás szükséges-e, arányos-e és megfelel-e a büntetőjogi célok elérésére. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. [30/1992. (V.26.) AB határozat] Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfelelően az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan. [30/1992. (V. 26.) AB határozat, 36/1994. (VI. 24.) AB határozat].

A tényállás nem közvetlenül másik alanyi alapjog, konkrét személyiségi jogsérelem védelmét szolgálja. Alapvető jogok korlátozásakor a legnagyobb súllyal valamely másik alapjog védelme esik latba. A Btk. 269/C.§ azonban nem más alapjogának sérelmét kívánja elkerülni. A védett jogi tárgy

valójában a köznyugalom elvont veszélyeztetése. „A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely "intézmény" közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom).” [30/1992. (V. 26.) AB határozat].

Az eddigi gyűlöletbeszéd büntetőjogi korlátozására irányuló törvényhozói kísérletek alapján az AB töretlen gyakorlata, hogy a szólásszabadság korlátozásához nem elég a köznyugalom vagy mások joginak elvont távoli veszélyeztetése. „A szélsőséges nézetek esetében sem a vélemény tartalma, hanem a közlés közvetlen, belátható következménye alapozza meg a szólásszabadság korlátozását, a polgári jogi, avagy bizonyos esetekben a büntetőjogi felelősségre vonást. [18/2004. (V. 25.) AB határozat]”. Az izgatás („gyűlöletre uszít”) és a gyalázkodás („sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ”) közti alkotmányos különbségtétel a szólások potenciális különbségén alapul.

Véleményünk szerint a Btk. 269/C. § a kommunista vagy a nemzetiszocialista bűnök tagadását büntetni rendelő tényállása letér az alkotmányos gyakorlat útjáról. A szólás korlátozás egy nagyon elvont köznyugalom sérelemén alapul, amely az AB töretlen gyakorlata szerint nem elégséges a magyar alapjogi rendszerben kiemelt védelmet élvező véleménynyilvánítás-szabadság korlátozásához.

Mindennek tükrében a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével sérül az Alkotmány 8. § (2) és a 61. § (1) bekezdésben biztosított szabad véleménynyilvánítás joga. A büntető törvénykönyvi tényállások megalkotása során a jogalkotónak figyelembe kellett volna vennie a büntetőjog ultima ratio jellegét, azaz a büntetőjog csak végső eszközként vehető igénybe akkor, ha az igénybevétel szükséges és arányos.

2.3. Tartalomalapú szólásszabadság korlátozás a büntetőjogban

A törvényjavaslat áthágja a véleménynyilvánítás szabadságának tartalomsemleges védelmi elvét. A vélemények tartalmi ítéleten kívüli minősítésének tilalmát a 30/1992. (V. 26.) AB határozat fektette le. „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. Egyedül ez felel meg annak az ideológiai semlegességnek, amelyet az Alkotmánynak az 1990. évi XL. törvénnyel való módosítása azzal fejezett ki, hogy törölte az Alkotmány 2. §-ából az 1989 októberében – éppen a pluralizmus példajaként – szerepeltetett fő eszmei irányzatokat is. A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. Vagyis az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmány a szabad kommunikációt - az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot - biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt – különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke.”

Ha a jogalkotó pusztán tartalmi alapon különbséget tesz eszmék között, akkor megsérti azon polgároknak gondolat- és lelkiismereti szabadságát, akik olyan nézeteket vallanak, amelyeket a jogalkotó leminősít. Az egyének közötti ilyen különbségtétellel a jogalkotó már nem kezelne egyenlő méltóságú embereként polgárait. „Az állam ezért, pusztán azok tartalma alapján nem tilthatja be bizonyos nézetek kinyilvánítását, terjesztését, és nem nyilváníthat egyes álláspontokat más álláspontoknál értékesebbnek, azzal ugyanis sértené az egyének egyenlő méltóságú személyekként kezelésének követelményét (egy ilyen tilalom azt eredményezné, hogy az emberek bizonyos csoportjai nem adhatnak hangot személyes meggyőződésüknek), illetve az egyes nézetek

kizárásával még a politikai diskurzus kialakulása előtt lehetetlenné tenné a minden releváns véleményt megjelenítő, szabad, eleven és nyitott vita létrejöttét.” [12/1999. (V. 21.) AB határozat]. A Btk 269/C. § nem külső korlátot állít (konkrétan szóba jöhető veszély), hanem valójában a véleményt tartalma alapján minősít.

„Az általa helyesnek tartott véleményeket mindenki – az állam is – támogathatja, s a helytelennek tartott ellen felléphet, mindaddig, amíg ezzel valamely más jogot nem sért olyan mértékben, hogy az előtt a véleményszabadságnak is vissza kell lépnie.” [30/1992 (V. 26.) AB határozat].

A nemzeti szocialista és kommunista rezsimek során elkövetett emberiség ellenes cselekmények, vagy a tényállásban nem nevesített, de beleértendő holokauszt tagadása sértheti az érintett személyek érzékenységét, szörnyű emlékeket idézhet fel ilyen tartalmú beszédek megismerése, félelemmel töltheti el őket, hozzátartozóikat vagy akár a demokratikus értékek mellett elkötelezett embereket, függetlenül személyes érintettségüktől. Azonban az ilyen érzelmek, bármennyire is érthetőek, önmagukban nem határozhatják meg a véleménynyilvánítás szabadságának határait. Külső korlát indokolhatja a szólás-korlátozást, ilyen például a beszéd erőszakba torkollásának valószínűsége. A magyar büntetőjog viszont már ma is súlyosabban bünteti a nemzeti, etnikai, vallási, faji indítékból elkövetet bűncselekményeket: vö. a közösség elleni izgatást (Btk. 269. §).

Az, hogy a büntetőjog ilyen szempontból semleges, még nem jelenti azt, hogy az állam szervei, a közhatalom gyakorlók és a közszereplő politikusok is semlegesek kell maradjanak olyan helyzetben, amikor sok embert sért egy beszéd. A politikai, közéleti elkötelezettség jóval hatékonyabb, mint bármilyen kriminalizálás. A kirekesztés, a rasszizmus vagy éppen a totalitárius eszmék terjesztése elleni fellépés fontos állami cél. Álláspontunk szerint az alkotmányos értékekkel szemben álló ideológiák elleni hatékony küzdelem az állam elsőrendű kötelezettségei közé tartozik. Az állam ebben a küzdelemben nem eszköztelen: az oktatás, a közélet szereplőinek megkérdőjelezhetetlen fellépése csak néhány fontos eleme ennek a folyamatnak. A politikai, közéleti elkötelezettség jóval hatékonyabb, mint bármilyen kriminalizálás. „A faji, etnikai, nemzeti vagy vallási közösségekkel és tagjaikkal szembeni uszító, gyalázkodó, gyűlölet- és hisztériakeltő megnyilvánulások ugyanis az emberi civilizáció ellen hatnak. Az ilyen jelenségekkel szembeni határozott fellépés mindenkitől, és különösen a közélet szereplőitől elvárható.” [18/2004. (V.25.) AB határozat].

2.4. A tartalomalapú szabályozás sajátosságai

A 13/2000. (V. 12.) AB határozat és a 14/2000. (V. 12.) AB határozat a szimbolikus beszéd egy-egy speciális, jól körülhatárolható formájától tagadták meg az alkotmányos védelmet: a nemzeti jelképek megsértésétől és az önkényuralmi jelképek *nem* ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti vagy tájékoztatási célú használatától. Az önkényuralmi rendszerek elemzése, a történelmi események leírása, megvitatása, új színben való feltüntetése, az addigi történelmi diskurzusok átalakításához szükség van a múlt eseményeinek megvitatására, kétségbe vonására. Szemben a 13/2000. (V. 12.) AB határozattal és a 14/2000. (V. 12.) AB határozattal a Btk. 269/C. § nem jól körülhatárolt, hanem hosszú évtizedek történelmi eseményeire vonatkozó álláspontok ütköztetésének lehetőségét tiltja meg, ezzel pedig sérül az Alkotmány 61. § (1) bekezdése.

Jelen esetben nem jól körülhatárolt szimbolikus beszédéről van szó. A 14/2000 (V. 12.) AB határozat az önkényuralmi jelképek meghatározott esetekben történő használatát alkotmányosan jogszerűnek találta. A Btk. 269/C. § esetén viszont a jogalkotó sokkal szélesebb körre terjeszti ki büntetőjogi tiltást. Egyrészt a korábbi döntésekkel ellentétben a jogalkotó lehatárolhatatlan történelmi események tagadását tiltja, amely sokkal szélesebb, mint egy jelvény közzététele, nyílt színen való viselése. Másrészt a jogalkotó a Btk. 269/C.§-ához nem kapcsolt olyan kivételeket, mint az önkényuralmi jelképek viselése tekintetében. Az ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti

vagy tájékoztatási célból való jelképhasználat a véleménynyilvánítás szabadság korlátozásának hatályát szűkíti.

Álláspontunk – a Vajnai kontra Magyarország ügy tapasztataival egybevetve – az, hogy a szűkítés még így sem elégséges, hiszen kifejezetten közéleti, politikai szólás korlátozását is eredményezheti. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy a tiltott önkényuralmi rendszerekkel kapcsolatos álláspontokat arányos lenne tiltani. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) a Vajnai kontra Magyarország ügyben értékelte, hogy a szimbólum viselése összekapcsolódik-e kirekesztő propagandával. A nemzeti szocialista és kommunista rezsimiek által elkövetett emberiség elleni cselekmények tagadása, kétségbe vonása vagy jelentéktelen színben való feltüntetése során a tényállásnak sem nem eleme az önkényuralmi propaganda, sem egyéb hatás.

3. Az EJEB gyakorlata

Az Emberi jogok európai egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) részes államainak van szabadságuk a büntetőpolitika kialakításában, azonban nem korlátlan a joguk az alapjogi korlátok felállítására. Az EJEB hivatott eldönteni, hogy a korlátozás megfelel-e az Egyezménynek. Ahhoz, hogy a büntetőjogi korlátozás megfeleljen az Egyezménynek, a korlátozásnak sürgető társadalmi igényeket kell kielégítenie és arányosnak kell lennie.

Az EJEB gyakorlata szerint az Egyezmény 10. cikke alapján nem fogadja be a részes államokkal szemben fellépni kívánó, a holokauszt megtörténtének vagy egyes események tagadása miatt hozott határozatokat. [*Garaudy v. France, Remer v. Germany, Walendy v. Germany; H, W, P & K v. Austria*] Azonban ez nem jelenti azt, hogy a részes államok kötelezően a holokauszt tagadását tiltó jogszabályt kell alkossanak. Az EJEB kifejezetten a nemzeti értékelés körében utalja ezeket a szólásokat, tehát nincs semmilyen kriminalizálási kényszer az Egyezmény alapján. A bíróság gyakorlata szerint a történelmi igazságok keresése során az általánosan elfogadott politikai helyzetértékelésre vonatkozó közvéleménnyel szemben álló, akár sokkoló és zavaró tartalmú kijelentéseket is védi az Egyezmény 10. cikke. Az EJEB szerint a még olyan fájdalmas történelmi események, mint egy népirtás is legitim történelmi vitákat vonhat maga után. A vitában az „általánosan elfogadottól eltérő” nézetek, akár az áldozatokéval ellentétes vélemények is helyet kaphatnak (*Fatullayev v. Azerbaijan Judgement 22 April 2010, no. 40984/07, különös tekintettel: §§ 12, 81, 87; az ügyben a Nagy Kamara még nem döntött*). Kiemelendő, hogy a *Fatullayev* ügyben az EJEB megerősítette korábbi álláspontját az újságírók bebörtönzésével kapcsolatban (*Cumpana and Mazare v. Romania, judgment of 17th of December 2004, no. 33348/96*). E szerint a büntetékiszabásában a nemzeti hatóságok széles mérlegelési jogkörrel élhetnek általánosságban, de egy újságíró börtönre ítétele csak a legkivételegebb esetben egyeztethető össze az Egyezménnyel (pl. strasbourgi esetjogban felbukkanó gyűlöletpropaganda). A megtámadott Btk. tényállás súlyos börtönbüntetés kiszabását teszi lehetővé, ezzel álláspontunk szerint a magyar bírói jogalkalmazás ellentétbe kerülhet az EJEB gyakorlatával.

A Btk 269/C. § nem csak egyes általánosan elfogadott történelmi tragédiák, mint a holokauszt tagadására, hanem annál sokkal tágabban és bizonytalanul a nemzeti szocialista rendszerek által elkövetett emberiség elleni cselekményekre vonatkozik. A nemzeti szocialista rendszer Magyarországon 1944 októberétől, a Szálasi kormány hatalomra jutásától regnált. Ily módon értelmezhető úgy is, hogy a munkaszolgálat és koncentrációs táborokkal kapcsolatban, kizárólag erre az időszakra vonatkozna a tiltás. A kommunista rendszerek 1917 óta a világ számos országában léteznek. Ezek a rendszerek ma nem mind ismerhetőek meg teljességükben. Csak egy példával élve: az észak-koreai megsemmisítő táborokról nincsenek pontos és megbízható információink. Azonban ezek tagadása vagy kétségbevonása is büntetőjogi felelősséget keletkeztet.

3.1. Az EJEB döntése a Vajnai kontra Magyarország ügyben

Az EJEB gyakorlata szerint a véleménynyilvánítás korlátozás szükségessége egy demokratikus társadalomban a szükségességi-arányossági teszttel oldható meg, amely annak mérlegelését kívánja meg, hogy van-e nyomós társadalmi szükséglet a korlátozásra. Az EJEB a Vajnai kontra Magyarország ügyben megállapította, hogy a magyar büntető törvénykönyvnek az önkényuralmi jelképek használatát tiltó 269/B. § nem összeegyeztethető az Egyezmény 10. cikkével. A Bíróság ugyanis jogosult arra, hogy jogerősen döntsön abban a kérdésben, hogy valamely "korlátozás" összeegyeztethető-e a 10. cikk szerinti védelemben részesített véleménynyilvánítás szabadságával (Izd. többek között, Perna v. Italy [GC], no. 48898/99, 39. §, ECHR 2003-V; Association Ekin v. France, no. 39288/98, 56.§, ECHR 2001-VIII).

Az EJEB a Vajnai kontra Magyarország (judgment of 8 July 2008, no. 3629/06) ügyben megismételte, hogy az Egyezmény 10. cikk 1. bekezdése szerinti védelemben részesített „véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalom egyik alapköve, a társadalmi fejlődés és az egyén önmegvalósításának egyik alapvető feltétele. E szabadság a második bekezdésben foglalt feltételek mellett nemcsak azokat az "információkat" vagy "eszméket" illeti meg, amelyeket kedvezően fogadnak, vagy amelyeket nem sértő vagy közömbös természetűnek tartanak, hanem azokat is, amelyek sértők, megütközést keltenek vagy zavaróak; ez a pluralizmus, a tolerancia és a nyitottság követelménye, amelyek nélkül nem létezik "demokratikus társadalom" (Izd. többek között Oberschlick v. Austria (no. 1), judgment of 23 May 1991, Series A no. 204, 57. § , és Nilsen and Johnsen v. Norway [GC], no. 23118/93, 43. §, ECHR 1999-VIII). Bár a véleménynyilvánítás szabadsága alól állapíthatók meg kivételek, e kivételeket "szűken kell értelmezni", s "bármilyen korlátozás szükségességét meggyőzően kell bizonyítani" (ld. például The Observer and The Guardian v. the United Kingdom, judgment of 26 November 1991, Series A no. 216, 29-30.o., 59. §).”

Álláspontunk szerint, ahogyan a Vajnai ügyben az EJEB is mérlegelte a hazai demokratikus berendezkedés szintjét, úgy az Alkotmánybíróságnak is mérlegelnie kell azt, a büntetőjogi szankció arányosságának vizsgálata során. Két évtized telt el Magyarország pluralizmussá történt átalakulása óta, Magyarországon stabil demokrácia van. (Izd. ezzel kapcsolatban Sidabras and Džiautas v. Lithuania, nos. 55480/00 and 59330/00, 49. §, ECHR 2004-VIII; Rainys and Gasparavičius v. Lithuania, nos. 70665/01 és 74345/01, 36.§, 7 April 2005). Az Európa Tanács és az Egyezmény értékrendszerébe történt teljes mértékű integrálódását követően Magyarország 2004 óta az Európai Unió tagállama. Az EJEB az önkényuralmi jelképek tiltása során is kimondta, hogy „a Kormány nem bizonyította ilyen fenyegetés meglétét a szóban forgó tiltás becikkelyezését megelőzően.” Ugyanez a megállapítás tehető a Btk. 269/C. § szakaszára vonatkozóan.

Az EJEB a Vajnai kontra Magyarország ügyben kimondta, hogy a Btk. 269/B. § alapján a vöröscsillag használatának tiltása, a szimbólum többértelműségére figyelemmel, a „tiltás túlságosan széles körű. Olyan tevékenységekre és eszmékre is kiterjed, amelyek egyértelműen a 10. cikk védelme alá esnek, s az inkriminált szimbólum különböző jelentéseinek a szétválasztására nincs kielégítő mód. Valójában a releváns magyar jog kísérletet sem tesz a különbségtételre. Továbbá, ha ilyen különbségtételre sor is került volna, a véleménynyilvánítás szabadságára és az öncenzúrára dermesztő hatással járó bizonytalanságok merülhettek volna fel.” A magyar büntető törvénykönyv 269/B.§-a nem kívánja meg annak bizonyítását, hogy a tényleges használat önkényuralmi propagandának minősül. Ehelyett a pusztá használatot is cáfolhatatlanul önkényuralmi propagandának tekinti, kivéve, ha a használatra tudományos, művészeti, tájékoztatási vagy oktatási célból kerül sor (ld. fenti 41. bek. in fine). Az EJEB a tiltás e különbségtételt nem ismerő vonása megerősítette, hogy elfogadhatatlanul széles körű a törvény megfogalmazása. Véleményünk szerint a

differenciált, tág büntetőjogi tiltás a Btk. 269/C. § esetén hatványozottan igaz, amennyiben itt nem is egy jelkép viselését, hanem vélemények széles csoportját kívánja tiltani a jogalkotó. Hasonlóan a vöröscsillag használatához a nemzeti szocialista és a kommunista rezsimek alatt az emberiség ellenes cselekmények megítélésének széles körére kiterjedő tilalma (tagadás, kétségbe vonás és jelentéktelen színben való feltüntetés) pusztán spekulatív veszélyen alapul (demokrácia veszélyeztetése), amely nem tekinthető "nyomós társadalmi szükségletnek." (Vajnai kontra Magyarország)

4. A tudományos élet szabadsága: az Alkotmány 70/G.§-ának sérelme

A jog, különös tekintettel a büntetőjog, nem alkalmas eszköz a történelmi események megítélésének alakítására. A totalitárius rendszerek bűneinek „jelentéktelen színben feltüntetése” a történettudományt művelők körében öncenzúrához vezet. Így az Alkotmányban biztosított tudományos élet szabadságát és a tanítás szabadságát aránytalanul korlátozza az új tényállás. A normaszöveg alkalmazása oda vezethet, hogy a büntető bíróságoknak tudományos kérdésekben kell állást foglalniuk. Annak megítélése, hogy egy totalitárius rendszer bűneit jelentéktelen színben tünteti-e fel egy történelmi mű, ahhoz a történettudomány álláspontját kell ismernie és mércéül alkalmaznia a bíróságnak. Ez pedig az Alkotmányunk 70/G. § (2) bekezdésével teljesen ellentétes: tudományos igazságok kérdésében dönteni, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak. A történészeket is megosztó, vitatott kérdés, hogy a XX. század legsúlyosabb tragédiáit egymáshoz viszonyítva hogyan lehet megítélni. A holokausztot sokan annak egyediségében, a magyar zsidóság szisztematikus és félelmetesen eredményes kiirtása miatt a hazánkban szám szerint kevesebb áldozattal járó kommunista diktatúra tombolásaihoz képest kiemelik. Mások a kommunista diktatúrák összességének hosszabb idejét, nagyobb térbeli és időbeli kiterjedtségét hangsúlyozzák. Itt vissza kell utalnunk a normavilágosságnál írtakra: azzal, hogy nem meghatározható mely történelmi korszakokra vonatkozik a tényállás, azzal a történelem során bármikor létező nemzetiszocialista és kommunista rendszerekre vonatkozik. A Btk. 269/C. § jelentéktelen színben feltüntetés fordulata alkalmas lehet arra, hogy tudományos vitákba beleszólást engedjen az állam büntetőhatalmának. A Btk. 269/C. § ellentétben a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban alkotmányosnak ítélt, önkényuralmi rendszerek szimbólumait tiltó tényállással, nem tesz kivételt a tudomány, művészet és az oktatás szabadságának biztosítása érdekében. Így nyitva marad annak lehetősége, hogy az egyetemi oktatót felelősségre vonják az ott elhangzott tudományos álláspontjáért.

A *Karsai v. Hungary* (no. 5380/07, §35, 2010) ügyben az EJEB rámutatott a történelmi viták védettségének fontosságára. Az ügy a két világháború közötti korszakban Teleki Pál megítélése volt. „A Bíróság továbbá megjegyzi, hogy a kérelmező – aki történészként számos tanulmányt publikált a holokausztról – egy olyan vita során írta a kifogásolt cikket, amely egy totalitárius történelmi epizódokkal rendelkező ország saját múltjának feldolgozásával kapcsolatos szándékairól szólt. A vita így a legnagyobb mértékben közérdekű volt (cf. *Feldek v. Slovakia*, no. 29032/95, ECHR 2001-VIII; *Azevedo v. Portugal*, no. 20620/04, §§ 26 - 34, 27 March 2008; *Riolo v. Italy*, no. 42211/07, §§ 63 - 73, 17 July 2008)”.

Az Európa Tanács „Tanszabadságáról és az egyetemek autonómiájáról” szóló 1762. számú (2006) ET Parlamenti Közgyűlés ajánlása (továbbiakban: az Ajánlás) hangsúlyozottan kiáll a tudomány szabadsága mellett. Egy idei és egy tavalyi ügy kapcsán is a tudományos szólás fokozott védelmét mondta ki az Ajánlásra is tekintettel az EJEB. A *Sapan v. Turquie* (judgment of 8 Juin 2010., 44102/04) és a *Sorguc v. Turkey* (judgment of 23 June 2009., 17089/03.) ügyekben egyetemi professzorok, kutatók tudományos munkáikkal védettségére alapozta, az Egyezmény 10. cikkelyének, a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmét. Az EJEB kiemelte az Ajánlás 4.1. és 4.3. pontjait, amelyek a szólásszabadság és az információk terjesztésének fontosságára hívták fel a

figyelmet a tudományos életében. A *Sorguc v. Turkey* ítélet szerint fontos, hogy a tudomány művelői korlátok nélkül, szabadon fejezhessék ki véleményüket és azokat megkötések nélkül terjeszthessék („A tudomány szabadsága felöleli a tudomány művelőinek jogát arra, hogy szabadon fejezzék ki saját véleményüket azon egyetemi intézményről, amelyben dolgoznak és annak szabadságát, hogy a tudást és az igazságot korlátok nélkül terjeszthessék.” Az eredeti angol részlet a döntésből: „the importance of academic freedom [...] comprises the academics’ freedom to express freely their opinion about the institution or system in which they work and freedom to distribute knowledge and truth without restriction” (§ 35).

A múlt megismerése, az önkényuralmi rendszerek tragédiájának a nemzeti kultúra részévé tétele az állam feladata. Ugyanakkor a múlt megismerését gátolja, ha a szakmai viták határát a büntetőjog szabja meg. A mégoly megkérdőjelezhető értékű történelmi vélemények, mint amilyen a holokauszt-tagadása vagy a sztálini népirtás relativizálása, sem egyeztethető össze a szólásszabadság kiemelt védelmével. Amennyiben az ilyen beszédek gyűlöletet keltenek, közvetlen veszélyt okoznak (véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátja) úgy arra a büntetőjog már ma is megfelelő védelmet nyújt. Az a jelenleg is zajló vita, hogy a holokausztnak hány roma áldozata volt, nem folytatható le úgy, ha az egyes álláspontok büntetőjogi felelősségre vonás alapjai lehetnek. Ugyancsak problémássá válhat a totalitárius rendszerek összehasonlítását végző egyetemi történelmi kurzus indítása.

Összefoglalva: a Btk. 269/C. § a tudományos diskurzus ellehetetlenítését jelenti.

Mindezekre tekintettel kérjük a Tisztelt Alkotmánybíróságot, hogy a Btk. 269/C. § alkotmányellenességét állapítsa meg és semmisítse meg azt.

Budapest, 2010. szeptember 27.

.....
dr. Dénes Balázs
TASZ elnök

.....
dr. Simon Éva
TASZ programvezető